

Staten en kiesstelsels: Ierland

Ierland heeft een voor Europese begrippen heel bijzonder kiesstelsel, namelijk evenredige vertegenwoordiging op basis van de zogeheten ‘single transferable vote’, waarbij de kiezer op verschillende kandidaten kan stemmen. Op nationaal niveau heeft alleen Malta nog een dergelijk stelsel. In dit dossier staan staatsstructuur en kiesstelsel van Ierland centraal.

1. Structuur

Als we de Europese eilandengroepen in de Atlantische Oceaan buiten beschouwing laten, is Ierland de meest westelijk gelegen lidstaat van de Europese Unie (EU). Het eiland Ierland en de staat Ierland vallen evenwel niet volledig samen; in het noordoosten van het eiland ligt het gebiedsdeel Noord-Ierland, dat na de onafhankelijkheid van de Ierse republiek in 1921 deel is blijven uitmaken van het Verenigd Koninkrijk, zeer tegen de zin van vrijwel de gehele bevolking van de nieuwe Ierse staat. Het is ook om deze reden dat in de grondwet van Ierland wordt gesproken van de wens om te komen tot een verenigd Ierland, dat echter wel op vreedzame wijze en met instemming van de meerderheid van de bevolking in beide gebiedsdelen tot stand moet worden gebracht. De politiek van herziening van de Ierse staatsgrens is aldus tot grondwettelijk principe verheven.

Een tweede bijzondere karakteristiek is de grote invloed van het katholicisme op de uit 1937 stammende grondwet. Zo staat er onder meer in dat de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht weliswaar hun legitimatie ontleent aan het volk, maar wel onder het gezag van God.

Ook in electoraal opzicht neemt Ierland in Europa een aparte positie in: het is het enige Europese land (afgezien van het ministaatje Malta) dat op nationaal niveau gebruik maakt van het kiesstelsel van evenredige vertegenwoordiging met de ‘single transferable vote’ (STV, de overdraagbare stem). Dat stelsel is al in 1937 in de grondwet vastgelegd.

Het eiland Ierland telt vier historische provincies, te weten Munster, Leinster, Connaught en Ulster. Het grootste deel van Ulster behoort tot het Verenigd Koninkrijk, en wel onder de naam Noord-Ierland. De provincies hebben geen bestuurlijke functies. Ierland is onderverdeeld in 31 lokale autoriteiten (een soort districten); hierbinnen liggen 95 gemeenten. Vergeleken met andere lidstaten van de EU is Ierland een sterk gecentraliseerd land, hoewel het lokale bestuur de laatste jaren wat meer taken en bevoegdheden heeft gekregen.

In april 2022 telde Ierland 5.149.139 inwoners, van wie 12 procent niet de Ierse nationaliteit had. De eerste officiële taal is het Iers, de tweede het Engels.

2. Organen

Het Ierse parlement (‘Oireachtas’) bestaat uit drie onderdelen: Het Huis van Afgevaardigden, de Senaat en de President.

Het Huis van Afgevaardigden ('Dáil Éireann') telt nu 160 leden, maar dat kan veranderen, want de omvang van het Huis is afhankelijk van het aantal inwoners van het land. Wel stelt de grondwet dat het aantal afgevaardigden niet meer kan zijn dan 1 per 20.000 inwoners en niet minder dan 1 voor elke 30.000 inwoners.

De Senaat ('Seanad Éireann') is een corporatief samengesteld orgaan met 60 leden, van wie er 11 worden benoemd door de premier, terwijl er 43 door kiescolleges uit verschillende beroepssectoren worden gekozen. Zes leden ten slotte worden gekozen door de Nationale Universiteit van Ierland en de Universiteit van Dublin (2 x 3).

De Ierse president, het staatshoofd, wordt uitdrukkelijk tot de wetgevende macht gerekend – zijn handtekening is nodig om een wetsvoorstel kracht van wet te geven. Verder vervult hij vooral een representatieve en ceremoniële functie. De president wordt rechtstreeks door de Ierse bevolking gekozen, en wel voor een termijn van zeven jaar. De president is herkiesbaar voor een tweede termijn, waardoor deze in totaal veertien jaar in functie kan blijven.

De Ierse regering is alleen verantwoording verschuldigd aan het Huis van Afgevaardigden en dus niet aan de Senaat. Dat betekent onder meer dat de Senaat de regering niet naar huis kan sturen. De premier, de vicepremier en de minister van Financiën moeten lid zijn van het Huis. De andere ministers dienen lid te zijn van Huis of Senaat, maar er mogen niet meer dan twee ministers uit de Senaat komen. In de praktijk zijn alle ministers lid van het Huis van Afgevaardigden. Er zitten momenteel 15 ministers in de regering.

Ierland telt 31 zogenoemde 'local authorities', bestaande uit 26 'county councils' (met minimaal 18 en maximaal 55 leden), drie 'city councils' (Dublin met 63, Cork met 31 en Galway met 18 leden) en twee 'city and county councils' (Limerick met 40 en Waterford met 32 leden). Uit hun midden kiezen de raden een voorzitter, wiens stem de doorslag geeft als de stemmen van de overige leden staken. Hij wordt voor de duur van één jaar gekozen, met de mogelijkheid van herverkiezing. Naast deze vertegenwoordigende organen hebben de bovengenoemde lokale autoriteiten een uitvoerende functionaris, de zogeheten chief executive, die op zijn beurt een aantal taken kan delegeren naar zijn ambtelijke staf, maar hij blijft eindverantwoordelijk. De uitvoerende managers worden op grond van een selectieprocedure door een onafhankelijke centrale dienst voorgedragen, waarna benoeming door de raad plaatsvindt. Hij blijft zeven jaar in functie, met de mogelijkheid van verlenging tot maximaal drie jaar. De manager mag deelnemen aan vergaderingen van de raad, maar kan hierin geen stem uitbrengen.

Ook de 95 gemeenten, die binnen de districten functioneren, hebben hun eigen vertegenwoordigende en uitvoerende organen, maar hun functies lopen sterk uiteen. De manager van een district is tegelijkertijd ook de manager van de kleinere steden die binnen zijn district liggen.

Ierland kent ook nog drie Regionale Vergaderingen, die vooral taken hebben op het gebied van de coördinatie van publieke diensten en de besteding van EU-gelden.

3. Verkiezingen

Verkiezingen in Ierland vinden op alle niveaus plaats volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging met de 'single transferable vote'. Bij verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden, die om de vijf jaar plaatsvinden, wordt het land verdeeld in 39 kiesdistricten, die elk drie, vier of vijf afgevaardigden kiezen. In een dergelijk stelsel staan de namen van de kandidaten in alfabetische volgorde op het stembiljet, met vermelding van de politieke partij waarvoor hij kandidaat staat. De kiezer zet een 1 voor de naam van de eerste kandidaat naar keuze, een 2 voor de tweede kandidaat enzovoort. De kiezer kan aldus zijn stem uitbrengen op kandidaten van verschillende partijen. Maar het is niet verplicht om meer dan één kandidaat aan te kruisen. Om gekozen te worden, moet een kandidaat de kiesdeler halen. Om die te bepalen, wordt in het kiesdistrict het totale aantal geldige stemmen gedeeld door het aantal te verdelen zetels plus 1 zetel. De uitkomst van deze deling wordt opgeteld met 1. De kandidaat die de kiesdeler haalt, is gekozen. Als hij meer stemmen heeft gehaald dan de kiesdeler, worden die overgeheveld naar andere kandidaten, en wel op grond van de tweede voorkeur van de kiezer. Levert dat geen kandidaten op, dan wordt de kandidaat met de minste stemmen 'afgevoerd' en worden zijn stemmen op grond van de tweede voorkeur over de andere kandidaten verdeeld. Dit proces gaat zo door totdat alle zetels zijn bezet.

De opkomst bij de verkiezingen was als volgt:

Jaar	Percentage
2020	62,9
2016	65,1
2011	69,9

Het parlement behandelt momenteel (2023) een voorstel om het aantal zetels van het Huis van Afgevaardigden te verhogen van 160 naar 174 en het aantal kiesdistricten van 39 naar 43. Indien het wordt aangenomen, zal het van kracht zijn bij de eerstvolgende reguliere verkiezingen in 2025.

De 43 gekozen panelleden van de Senaat komen uit de volgende beroepssectoren:

Sector	Aantal
Cultuur en Onderwijs	5
Landbouw	11
Arbeid	11
Industrie en Handel	9
Openbaar bestuur	7

Hiervoor zijn ongeveer 900 mensen kiesgerechtigd; dat zijn leden van het Huis van Afgevaardigden, van de vertrekkende Senaat en van de 'county' en 'city councils'.

Iedere stemgerechtigde krijgt vijf stembiljetten (1 voor elk panel) en kan weer volgens het STV-systeem kiezen. Het eventuele lidmaatschap van politieke partijen van de kandidaten is niet op het stembiljet vermeld. Voor elk panel vindt afzonderlijke telling plaats.

De lokale verkiezingen in Ierland vinden elke vijf jaar plaats.

4. Referendum

In Ierland bestaan het constitutionele referendum en het gewone referendum. Om de grondwet te wijzigen, moet het daartoe ingediende wetsontwerp door Huis en Senaat worden goedgekeurd. Vervolgens moet er een referendum worden gehouden over de grondwetswijziging. Als de meerderheid zich hiervoor uitspreekt, is de grondwet dienovereenkomstig gewijzigd. Tot 2021 hebben er 38 constitutionele referenda plaatsgevonden. Het is ook mogelijk om een gewoon referendum te houden. Een dergelijk referendum vindt plaats als de president een petitie ontvangt van beide kamers van het parlement, die door een meerderheid in de Senaat en een derde in het Huis is aangenomen. Sinds de onafhankelijkheid van Ierland is er echter nog nooit een dergelijk referendum gehouden.

5. Bronnen

- J. Elvert, 'Das politische System Irlands', in: W. Ismayr (Hrsg.), *Die politischen Systeme Westeuropas*, pp. 307-347, Wiesbaden 2009, ISBN 9783531162003.
- Constitution of Ireland, te downloaden via <https://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html> .
- David M. Farrell, *Electoral Systems. A Comparative Introduction*, tweede druk, 2011, ISBN 9781403912312.
- Website over lokaal bestuur: <https://lgiu.org/local-government-facts-and-figures-ireland/>.
- Website www.citizensinformation.ie , doorklikken naar Government in Ireland.
- Website Central Statistics Office Ireland, www.cso.ie .

Auteur: Harm Ramkema

Voor het laatst gewijzigd op 5 december 2023.